

OBILJEŽJA RODITELJSTVA U ODNOSU NA PROBLEME U PONAŠANJU KOD DJECE RANE I PREDŠKOLSKE DOBI

Marović, Paula

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:172:912803>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-02**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

SVEUČILIŠTE U SPLITU FILOZOFSKI FAKULTET

ZAVRŠNI RAD

**OBILJEŽJA RODITELJSTVA U ODNOSU NA PROBLEME U PONAŠANJU KOD
DJECE RANE I PREDŠKOLSKE DOBI**

PAULA MAROVIĆ

SPLIT, 2023

Odsjek za rani i predškolski odgoj i obrazovanje

Preddiplomski sveučilišni studij ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja

Kolegij: Obiteljska pedagogija

**OBILJEŽJA RODITELJSTVA U ODNOSU NA PROBLEME U PONAŠANJU KOD
DJECE RANE I PREDŠKOLSKE DOBI**

STUDENTICA: Marović Paula

MENTOR: doc. dr. sc. Maglica Toni

SPLIT, 2023

SADRŽAJ

UVOD	4
1.OBITELJ I RODITELJSTVO	5
1.1. POKUŠAJI DEFINIRANJA OBITELJI	5
1.2. RODITELJSTVO	8
2.PROBLEMI U PONAŠANJU DJECE RANE I PREDŠKOLSKE DOBI	9
2.1. DEFINICIJE PROBLEMA U PONAŠANJU	9
2.2 PROBLEMI U PONAŠANJU DJECE RANE I PREDŠKOLSKE DOBI	11
2.3. NAJČEŠĆI OBLICI PROBLEMA U PONAŠANJU	13
3.OBILJEŽJA RODITELJSTVA KOJA POVEZUJEMO S PROBLEMIMA U PONAŠANJU KOD DJECE RANE I PREDŠKOLSKE DOBI	17
3.1. RODITELJSKA PONAŠANJA	17
3.2.RODITELJSKI STILOVI ODGOJA	19
3.3.KOMPETENTAN RODITELJ	23
4.ZAKLJUČAK	25
SAŽETAK	26
SUMMARY	27
LITERATURA	28

UVOD

Tema ovog rada odnosi se na obilježja roditeljstva u odnosu na probleme u ponašanju djece rane i predškolske dobi. Razumijevanje obitelji i roditeljstva ima ključnu ulogu u razvoju i odgoju djeteta. Obitelj predstavlja temeljnu jedinicu društva koja oblikuje djetetove vrijednosti, stavove i ponašanje. Problemi u obiteljskom okruženju i neadekvatno roditeljstvo mogu imati značajan utjecaj na djetetov emocionalni i socijalni razvoj, čime se stvaraju temelji za moguće probleme u ponašanju.

U svjetlu sveprisutnih izazova današnjeg društva, razumijevanje i briga o mentalnom zdravlju i problemima u ponašanju djece postaje jedno od jako važnih pitanja. Problemi u ponašanju ne proizlaze samo iz unutarnjih karakteristika djeteta, već su rezultat složene interakcije između djetetove osobnosti, obiteljske dinamike te šireg društvenog konteksta. Uz to oni se ne događaju izolirano, već su često povezani s obilježjima roditeljstva i dinamikom obitelji.

Kroz ovaj rad će se govoriti o obilježjima roditeljstva i mogućnosti njihovog utjecaja na pojavu i razvoj problema u ponašanju kod djece rane i predškolske dobi. Analizirat će se različiti aspekti roditeljskog ponašanja kao i odgojni stilovi kao faktori koji mogu oblikovati djetetovo ponašanje. Osim toga, detaljno ćemo razmotriti neke uobičajene probleme u ponašanju kod djece te potencijalne veze s obilježjima roditeljstva.

Na kraju, naglasak će biti stavljen na važnost razvoja roditeljskih kompetencija kao ključnog faktora u prevenciji i rješavanju problema u ponašanju kod djece. Razumijevanje obilježja roditeljstva te ulaganje napora u razvoj vještina i pristupa može značajno doprinijeti stvaranju pozitivnog okruženja za djetetov rast i razvoj, smanjenje rizika od problema u ponašanju te poboljšanje kvalitete obiteljskog života.

1. OBITELJ I RODITELJSTVO

Obitelji i roditeljstvo kao proces odgoja i skrbi za dijete važna je tema kojom se bave brojni znanstvenici i stručnjaci iz različitih znanstvenih disciplina.

Kroz povijest je i obitelj i roditeljstvo prolazilo kroz razne faze društvenog razvoja koje su utjecale na obiteljsku strukturu i funkcioniranje iste te na uloge roditelja (majke i oca) kao i na percepciju djece i djetinjstva (Ljubetić, 2012).

Kroz ovo poglavlje istaknut će se važnost obitelji i njenog shvaćanja a s druge strane govorit će se i o roditeljstvu, suštini roditeljstva, oblicima roditeljstva i utjecaja roditeljstva na djecu.

1.1. Pokušaji definiranja obitelji

Obitelj, bez sumnje, predstavlja jednu od najdublje ukorijenjenih institucija u ljudskom društvu. Unatoč svojoj suštinskoj važnosti, zanimljivo je primijetiti kako, bez obzira na njenu dugu povijest, ne postoji jedna univerzalno prihvaćena i točna definicija obitelji (Ljubetić, 2007). Ono što je činjenica jest da obitelj ne može ostati nepromijenjena s obzirom na svijet koji se intenzivno mijenja (Jurčević Lozančić, 2016). Obitelj, kao pojam, prožet je bogatim mnoštvom značenja i oblika diljem različitih kultura i društava. Mnogi autori su pokušali definirati obitelji pa tako Janković (1996) tvrdi da je obitelj dinamičan sustav koji predstavlja organiziranu i relativno trajnu društvenu jedinicu s promjenjivim obrascima ponašanja povezanim ulogama, strukturom i načinom interakcije. S druge strane Rotenberg (2001, prema Ljubetić, 2007) navodi kako je obitelj kompaktna skupina međusobno povezanih osoba koje sudjeluju zajedno, preuzimajući odgovornost jedni za druge. Često, iako ne uvijek, ti odnosi su temeljeni na braku ili biološkom podrijetlu (ili usvajanju). Janković (2004) govori o obitelji kao sustavu te je definira kao živi sustav koji predstavlja organiziranu, relativno trajnu, reproduktivnu društvenu cjelinu s ograničeno promjenjivim obrascima ponašanja vezanima za uloge, strukturu i način djelovanja.

Tradicionalno, obitelj se često povezuje s majkom, ocem i njihovim potomcima, tvoreći nuklearnu obitelj. Međutim, u suvremenom društvu, koncept obitelji proširuje se na različite strukture, uključujući proširene obitelji, istospolne obitelji, hraniteljske obitelji i mnoge druge

oblike (Ljubetić, 2007). Tako da se može zaključiti da su mnoga dosadašnja uvjerenja kada se govori o tradicionalnoj obitelji zaboravljena jer današnje obitelji nisu i ne mogu opstati u istome obliku (Jurčević Lozančić, 2016). U današnjem svijetu za razliku od tradicionalne obitelji i njihova života, stil i ritam nije jednak. Oba roditelja imaju podjednaku ulogu u odgoju, treba naglasiti da su uloge majke i oca različite u djetetovom životu, i da dijete stvara jedinstvene odnose sa svakim od njih. Međutim, ključno je da otac i majka surađuju i da postignu sklad u svim svojim zahtjevima i odlukama za dobrobit djeteta (Grgec-Petroci, Lacković i Maleš, 2011).

Postoje dva termina koja govore o veličini same obitelji ovisno o kontekstu i specifičnom značenju koje se želi istaknuti. Obitelj u užem smislu odnosi se na tradicionalni ili konvencionalni oblik obitelji, koji često obuhvaća roditelje i njihovu biološku djecu koja žive zajedno u zajedničkom domaćinstvu. U ovom slučaju, obitelj se temelji na biološkim vezama između roditelja i djece, a nuklearna obitelj predstavlja temeljni oblik ovog užeg pojma obitelji. S druge strane pojam obitelj u širem smislu obuhvaća različite oblike zajednica i odnosa koje čine osobe koje su povezane emocionalno, socijalno ili pravno. Ovaj širi pojam obitelji prepoznaje da obiteljske veze mogu biti raznovrsne i da se ne moraju nužno temeljiti na biološkim vezama. To znači da u tom slučaju obitelj može uključivati nuklearne obitelji, proširene obitelji (uključujući rodbinu poput baka, djedova, tetaka, ujaka, braće i sestara), hraniteljske obitelji, usvojiteljske obitelji, istospolne obitelji, obitelji koje se sastoje od korisnika i njihovih skrbnika, te prijatelje i zajednice koje imaju ulogu podrške i obiteljske veze (Ljubetić, 2007). Nove obiteljske strukture nastaju zbog promjena u rodnim ulogama, ekonomskim uvjetima, migracijama, kulturnim raznolikostima i drugim društvenim čimbenicima. U postmodernoj obitelji, primjetan je pomak prema naglašavanju osobnih interesa nad općim dobrom, za razliku od tradicionalne nuklearne obitelji. Oboje, muškarci i žene, teže osobnom profesionalnom napretku i materijalnom blagostanju, često na račun tradicionalnih obiteljskih vrijednosti. Kultura individualizma koja prevladava suprotstavlja se vrijednostima života u zajednici, što često rezultira sukobima među partnerima i potencijalnim raspadom obitelji (Maleš, 2012). Stoga, prepoznavanje različitih oblika obitelji u širem smislu postaje ključno za razumijevanje suvremenih društvenih dinamika i potreba obitelji jer ona ima značajan utjecaj na pojedinca. Unutar nje se oblikuju društveni stavovi, usvajaju radne navike, postavljaju temelji za red i društveno ponašanje (Vukasović, 1994).

Suvremeno promatranje i objašnjavanje obitelji, pojedinaca unutar obitelji i samog obiteljskog funkcioniranja sve se više orijentira ka ekološkim i sustavnim teorijama.

Jedna od najraširenijih je teorija razvijena od strane rusko-američkog psihologa Urie Bronfenbrennera. Njegov model pruža holistički pristup proučavanju ljudskog razvoja, ističući važnost različitih razina okoline i interakcija između pojedinca i njegove okoline. Osnovna ideja modela je da razvoj pojedinca ne može biti adekvatno shvaćen izolirano, već se mora promatrati unutar konteksta različitih okolnosti u kojima pojedinac živi (Vasta, Haith, Miller, 2005). Njegov model ekoloških sustava razvijen je kako bi se bolje shvatilo utjecaj okoline na ljudski razvoj i danas se smatra jednim od najboljih objašnjenja individualnog razvoja pojedinca (Jurčević Lozančić, 2016). Bronfenbrennerova teorija postavlja pojedinca u središte i analizira kako različiti sustavi oko pojedinca međusobno djeluju i utječu na njegov razvoj. Također je njegov rad oživio zanimanje za ekološki pristup izučavanju ljudskog razvoja (Vasta, Haith, Miller, 2005). Unutar ovog holističkog modela mogu se identificirati četiri ključne razine ekoloških sustava koje oblikuju razvoj pojedinca a to su; markosustav, egzosustav, mezosustav i mikrosustav.

Matijašević i Maglica (2021) ističu da najveći i najizravniji utjecaj na pojedinca proizlazi iz mikrosustava, što predstavlja najbliži sustav s najranijim i najizravnijim učincima. Mikrosustav obuhvaća obitelj, školu, vršnjake i druge izravne kontakte a isto tako ima i fizičke značajke u koje možemo ubrojiti veličinu djetetove kuće, opremljenost djetetovog igrališta i slično (Vasta, Haith, Miller, 2005). Mezosustav predstavlja interakcije između različitih mikrosustava u kojima pojedinac sudjeluje. To su veze i interakcije između različitih mikrosustava, kao što su veza između obitelji i škole (Vasta, Haith, Miller, 2005). Eksosustav obuhvaća vanjske okolnosti koje ne uključuju izravan kontakt s pojedincem, ali imaju važan utjecaj na njegovu okolinu (Vasta, Haith, Miller, 2005). Stabilniji od ostalih je makrosustav koji predstavlja šire društveno i kulturno okruženje pojedinca (Vasta, Haith, Miller, 2005). Makrosustav ima globalni utjecaj na razvoj pojedinca, postavlja okvir za prihvatljivo ponašanje i oblikuje obiteljske vrijednosti koje se prenose s generacije na generaciju (Jurčević Lozančić, 2016).

1.2. Roditeljstvo

Roditeljstvo je proces odgoja i skrbi za dijete, koji počinje rođenjem djeteta i traje cijeli život. Kroz povijest, roditeljstvo se razvijalo i prilagođavalo kako bi zadovoljilo potrebe djeteta, roditelja i obitelji s obzirom na društvene okolnosti. Koliko se roditeljstvo s vremenom mijenjalo pokazuje činjenica da su djeca, nekoć tretirana kao mali odrasli, bili korišteni kao besplatna radna snaga dok je danas potpuno drugačije (Ljubetić, 2012).

Sam pojam roditeljstva se izuzetno široko definira. Autorica Ljubetić (2007) definira roditeljstvo kao fenomen koji je oduvijek bio u fokusu praktičara i istraživača iz različitih područja na koji utječu čimbenici vezani za dijete, roditelje i širi društveni kontekst. S druge strane autor Arendell (1997) navodi da se roditeljstvo može shvatiti i kao proces koji zahtijeva prilagodbu, s obzirom na sazrijevanje kako djeteta tako i roditelja uz svakodnevno učenje novih i usavršavanje već stečenih vještina. U psihologiji, dugotrajno i često istraživano područje roditeljstva ima svrhu istraživanja kako bi se identificirali potencijalno pozitivni ili negativni utjecaji roditelja na dijete te na njegove razvojne ishode. Suvremeni pristup sve više odbacuje pretpostavku da je utjecaj roditelja jednosmjernan te ističe važnost međusobne interakcije između djeteta, roditelja i šire socijalne okoline (Bronfenbrenner, 1979; prema Čudina-Obradović i Obradović, 2003). Postoji nekoliko skupina pojmova koje je korisno jasno odrediti kako bi se mogla razlikovati bit roditeljstva, oblici roditeljstva i utjecaji roditeljstva na djecu. Prva komponenta u nizu obuhvaća skup pojmova koji su sastavni dio doživljaja roditeljstva. Ona obuhvaća odlučivanje za roditeljstvo, prihvaćanje i preuzimanje roditeljske uloge, te svjesno ili intuitivno postavljanje ciljeva za odgoj djeteta. Također, obuhvaća doživljaj osobne vrijednosti kroz ulaganje napora, emocionalnu povezanost i postignuća djeteta. Druga, obuhvaća roditeljsku brigu, što uključuje rađanje djece i skrb o njihovom rastu, životu i razvoju. Treća komponenta odnosi se na konkretne postupke i aktivnosti koje roditelji poduzimaju kako bi ostvarili svoje roditeljske ciljeve i ispunili svoju ulogu. Konačno, četvrta dimenzija je roditeljski odgojni stil, koji označava emocionalno okružje u kojem se odvija međudjelovanje između roditelja i djeteta (Čudina-Obradović i Obradović, 2003). Iz svega do sada navedenog može se zaključiti kako roditeljstvo nije i ne može biti statično već je kako ističe Maleš (2011) ono vrlo promjenjivo i određeno biološkim čimbenicima, društvenim normama i očekivanjima.

2. PROBLEMI U PONAŠANJU DJECE RANE I PREDŠKOLSKE DOBI

Suvremeno društvo susreće se s raznolikim izazovima vezanim uz ponašanje djece.

U prošlosti, percepcija i tretman problema u ponašanju znatno se razlikovala od današnjih spoznaja. Starija društva često su stavljala naglasak na autoritet i disciplinu kao sredstvo oblikovanja dječjeg ponašanja. Djeca su često bila viđena kao manje važan dio zajednice, s manje prava i sloboda, što je rezultiralo različitim oblicima tjelesnog kažnjavanja i kontroliranja. U takvim društvima, problemi u ponašanju često su se rješavali autoritarnim pristupom, za koji su karakteristične stroge granice i pravila, a djeca su bila izložena stigmatizaciji.

Razvoj problema u ponašanju djece složen je proces koji može biti posljedica interakcije različitih čimbenika te je upravo zbog toga fenomen poremećaja u ponašanju djece veoma teško jasno definirati (Koller Trbović i sur., 2010). Stoga razumijevanje razvoja problema u ponašanju zahtijeva dublje sagledavanje individualnih karakteristika djeteta, obiteljskog okruženja i šireg društvenog konteksta.

Poremećaji u ponašanju danas se ubrajaju među najraširenija dijagnosticirana stanja u okviru ustanova za mentalno zdravlje djece i adolescenata. Procijenjeno je da se kod čak četvrtine djece i mladih dijagnosticira barem jedan oblik poremećaja u ponašanju (Đerđa, Klarin, 2014). Važnost prepoznavanja problema u dječjem ponašanju u ranom stadiju i nužnost kontinuiranog praćenja stabilnosti poremećaja istaknuti su od strane mnogih istraživača dječjeg ponašanja i kliničara (Mikas, 2007).

2.1. Definicije problema u ponašanju

Koller Trbović i suradnici (2010) navode nekoliko definicija problema u ponašanju. Jedna od njih je definicija koju navodi Merell (1994) prema kojemu su problemi u ponašanju smetnje u emocionalnim reakcijama koje štetno djeluju na obrazovne, socijalne i osobne vještine. S druge strane, Sladović-Franz (2003) smatra da su problemi u ponašanju ona ponašanja koja nisu prilagođena djetetovoj dobi i njegovoj okolini. Dakle, definicija o problemima u ponašanju je mnogo, te ne postoji jedna univerzalna, zajednička definicija koja je prihvaćena od svih stručnjaka koji se ovim bave (Koller Trbović i sur., 2010). Autorice stoga ističu da u Hrvatskoj

ne postoje jednoobrazni standardi za procjenu rizika i potreba djece i mladih koji su izloženi riziku ili imaju poremećaje u ponašanju. Situacije u kojima se rizične karakteristike djeteta poklapaju s izazovima u procesima odgoja i socijalizacije unutar obitelji, škole i društva, povećavaju izgleda da će dijete u narednom vremenskom razdoblju razviti emocionalne teškoće i poremećaje u ponašanju (Koller Trbović i sur., 2010). Čimbenici rizika mogu nastati unutar obitelji pa se reflektirati na dijete što kasnije dovodi do razvoja problema u ponašanju. Čimbenici rizika unutar obitelji jesu: konflikti unutar obitelji, nesigurna emocionalna povezanost, nedostatan odgovarajuće postupanje prema djeci, slaba razina nadzora, Navedeni čimbenici na dijete utječu tako što smanjuju njihovo samopouzdanje, imaju slabu kontrolu ega te neučinkovite vještine svladavanja poteškoća što kasnije dovodi do problema u ponašanju kod djece (depresija, anksioznost, povučenost, agresija, hiperaktivnost, antisocijalnost) o kojima će se kasnije opširnije govoriti (Scholte, 1995; prema, Koller Trbović i sur., 2010).

Za lakše razumijevanju razvoja problema u ponašanju djece, ključno je istražiti različite čimbenike koji mogu utjecati na njihov nastanak i tijek. U nastavku će se staviti fokus na rizične i zaštitne čimbenike. Kada se spominju rizični i zaštitni čimbenicima, važno je imati na umu da je broj potencijalnih rizičnih faktora velik, ali također postoji značajan broj zaštitnih čimbenika koji smanjuju mogućnost razvoja poteškoća u ponašanju (Maglica, Jerković, 2014). Rizični čimbenici su faktori koji povećavaju vjerojatnost razvoja poremećaja u ponašanju, dok su zaštitni čimbenici oni koji pružaju djetetu resurse i podršku te umanjuju rizik od nastanka problema u ponašanju (Bašić, 2009). Ovakav način promatranja čimbenika omogućava nam sagledavanje interakcija između pojedinca, obitelji, društva i okoline te njihovog utjecaja na formiranje ponašanja djece. Rizični čimbenici obuhvaćaju sve faktore koji povećavaju izgleda za inicijalno pojavljivanje problema, daljnje pogoršanje do ozbiljnog stanja, shvaćaju se i kao vjerojatnost, odnosno sigurnost za razvoj budućih problema (Bašić, 2009). Oni se mogu manifestirati kao stresni događaji u određenom vremenskom trenutku te imaju sposobnost predviđanja rizičnog statusa djeteta. Mnogi rizični faktori koji povećavaju rizik za nastanak problema u ponašanju potječu iz nedostatka socijalnih vještina i kompetencija kod djece (Maglica, Jerković, 2014). Amato (2001, prema: Ziv i Sorongon, 2011; prema Đuranović, Opić, 2013) tvrdi kako život samo s jednim roditeljem predviđa nižu razinu socijalne kompetencije, pa onda samim time i višu razinu problema u ponašanju. Isto vrijedi i za djecu rođenu od strane majke tinejdžerke (Spieker i sur., 1999, prema: Woodruff i Lee, 2011; prema Đuranović, Opić, 2013). Kao što je već spomenuto ranije u tekstu, rizični faktori i ne prepoznavanje istih dovode do pojave rizičnih ponašanja kod djece rane i predškolske dobi,

iako ih ima puno u literaturi se spominju kao najučestaliji: prkos, nametljivost, agresivnost, laž, potištenost i povučenost (Čuturić, 1994.; Ljubetić, 2001.; Živković, 2006.; Rumpf, 2006; prema Đuranović, Opić, 2013). Prema Bašiću (2009), identificirana su tri osnovna tipa rizičnih čimbenika koji mogu dovesti do prethodno navedenih ponašanja: poveznici, koji su povezani s pojavom problematičnog ponašanja, prediktivni rizični čimbenici, koji prethode problematičnom ponašanju te kauzalni čimbenici, koji su dokazani putem eksperimenata ili intervencija i ukazuju na uzročno-posljedične veze koje utječu na promjene u problematičnom ponašanju.

Rizični čimbenici, kao i zaštitni, obično ne proizlaze iz same djece, već su rezultat njihove interakcije s okolinom. Zaštitni čimbenici su svi oni čimbenici koji smanjuju vjerojatnost pojave problema u ponašanju. Oni predstavljaju specifične socioekonomske, kulturne i individualne elemente koji služe kao podrška u smanjenju izgleda za razvoj nepoželjnog ponašanja (Šota, Steiner Jelić, 2019). Za razvoj zaštitnih čimbenika iznimno je značajna topla i pozitivna veza između roditelja i djece u ranom djetinjstvu. Takva vrsta povezanosti omogućuje djetetu da razvije empatiju prema drugima, razumije njihove emocionalne situacije i stanja te postavlja temelj za razvijanje prosocijalnog ponašanja. Podrška osoba unutar zajednice koji promoviraju uspjeh, odgovornost i samodisciplinu, značajno doprinose smanjenju rizika za pojavu problema u ponašanju, čak i u okruženjima visokog rizika (Bašić, 2009).

2.2 Problemi u ponašanju djece rane i predškolske dobi

Kod djece rane i predškolske dobi, izražavanje teškoća verbalno često nije razvijeno, pa problemi izlaze na vidjelo kroz neadekvatno ponašanje koje može biti uočeno najčešće od strane bliskih osoba, uglavnom roditelja. Takvo ponašanje može narušiti ili izazvati rizik od narušavanja optimalnog učenja ili uključivanja djeteta u socijalne interakcije s vršnjacima i odraslima, a razlikuju se od uobičajenih i primjerenih oblika ponašanja za dob djeteta (Bouillet, Panić, 2021). Iako ih nije lako primjetiti, ako roditeljima ili osobama iz bliske okoline djeteta problemi u ponašanju promaknu ili se ne adekvatno tretiraju u pravom trenutku, oni kasnije mogu prerasti u psihičke probleme. Čak i privremeni problemi u djetinjstvu mogu imati ozbiljne posljedice jer mogu narušiti prirodni proces djetetova razvoja i učenja (Živčić-Bečirević i sur.,

2003). Kada se analizira kako odrediti što se smatra problematičnim, a što ne u ponašanju djece predškolske dobi, nužno je temeljito promatrati faktore poput učestalosti, intenziteta i trajanja takvih ponašanja (Valenčić Štemberger, 2021). Pritom je ključno razumjeti kako se ovi problemi manifestiraju unutar različitih društvenih okvira i konteksta. Ponašanja koja zahtijevaju pažnju i intervenciju često se prepoznaju po njihovoj upornosti i dugotrajnosti te po tome koliko znatno odstupaju od očekivanog i prihvatljivog ponašanja za tu dobnu skupinu. Osim toga, važno je uzeti u obzir okolnosti u kojima se ta ponašanja pojavljuju, kako bi se bolje razumjelo što može potencijalno doprinijeti ili utjecati na ta nepoželjna ponašanja. U ranoj dobi, često je teško razlučiti problematična ponašanja od oblika ponašanja koja mogu predstavljati izazov za okolinu, a koji su još uvijek primjereni za određenu dob, pa iz tog razloga postoji nedoumica je li određeno problematično ponašanje indikator razvojnog poremećaja ili samo odražava zahtjevu, ali prolaznu fazu razvoja (Campbell, 1995; prema Živčić-Bečirević i sur., 2003). Pravilno razlikovanje između problematičnih i normalnih ponašanja pridonosi dubljem razumijevanju dječjeg razvoja i omogućuje pravodobno interveniranje kako bi se osigurao optimalan rast i razvoj djeteta (Valenčić Štemberger, 2021). Ako se već u predškolskoj dobi primijete odstupanja od tipičnih obrazaca ponašanja, postoji visoka vjerojatnost da će se ta odstupanja kasnije manifestirati kao ozbiljniji poremećaji u ponašanju u starijoj dobi. Takvi poremećaji mogu zahtijevati aktivno sudjelovanje šire zajednice, uključujući obitelj i školu (Brusić, 1994).

Problemi u ponašanju mogu se temeljno podijeliti na dva glavna tipa: internalizirane i eksternalizirane probleme. Internalizirani problemi uključuju ponašanja koja su usmjerena prema sebi te obilježena visokim stupnjem kontrole, dok se eksternalizirani poremećaji odnose na ponašanja koja su usmjerena prema drugima i karakteriziraju se nižom razinom kontrole (Klarin, Đerđa, 2014). Eksternalizirani ili aktivni problemi u ponašanju obuhvaćaju ponašanja koja stvaraju poteškoće za osobe u bliskom okruženju djeteta, a istovremeno mogu predstavljati potencijalnu opasnost i ometati kako dijete tako i njegovu okolinu. U eksternalizirane probleme se ubraja nediscipliniranost, laganje i agresivno ponašanje. S druge strane, u internalizirane probleme mogu se ubrojiti pretjerana stidljivost, povučenost, nezainteresiranost ili lijenost (Bouillet, Panić, 2021). Važno je napomenuti da internalizirani problemi često prolaze nezapaženo ili se zanemaruju jer imaju manji vidljiv utjecaj na druge. Ipak, istraživanja ukazuju da eksternalizirani problemi u ranoj dječjoj dobi imaju veću prediktivnu vrijednost za buduće poremećaje u ponašanju u usporedbi s internaliziranim problemima. Osim toga, primijećeno je da dječaci češće imaju eksternalizirane probleme, dok su djevojčice sklonije internaliziranim

problemima. Ova raznolikost u manifestaciji problema može imati dubok utjecaj na razvoj djece i ukazuje na važnost pravodobnog prepoznavanja i intervencije kako bi se osiguralo zdravo psihosocijalno sazrijevanje (Bouillet, Panić, 2021).

Već spomenute raznolikosti djelomice se mogu objasniti biološkim faktorima, no također se pripisuju potencijalnim razlikama u roditeljskom pristupu prema odgoju dječaka i djevojčica. Moguće je da roditelji češće potiču empatiju i poslušnost kod djevojčica, dok su takva očekivanja rjeđa u slučaju dječaka, zbog divergentnih roditeljskih očekivanja prema svojim sinovima i kćerima (Bouillet, Panić, 2021).

2.3. Najčešći oblici problema u ponašanju

U predškolskom razdoblju, kod djece se mogu pojaviti različiti oblici problema u ponašanju koji zahtijevaju pažnju i razumijevanje roditelja, odgajatelja te šire zajednice. Agresivnost, poremećaj prkošenja i suprostavljanja, sklonost laganju te poremećaj smanjenja pažnje samo su neki od tih oblika problema o kojima će se detaljnije pisati u nastavku poglavlja. Ovi izrazi ponašanja mogu biti izazovni kako za djecu tako i za njihovo okruženje, a njihova rana identifikacija i pravilno razumijevanje imaju ključnu ulogu u podršci djetetovom emocionalnom i socijalnom razvoju.

- Agresivna ponašanja kod djece, kako ističu Bouillet i Uzelac (2007), pojavljuju se u različitim oblicima i s različitim namjerama, što vrijedi i za odrasle općenito. Agresivni tip ponašanja najčešće se pojavljuje kod djece između dvije i tri godine starosti, tada je ključno da dijete nauči kako agresija nije put do cilja i tada će pronaći druge načine kako bi ostvario svoj cilj (Mackonochie, 2004). Prema jednoj od najpoznatijih i čestih podjela, identificiraju se tri osnovne vrste agresije: fizička, psihološka i socijalna. Fizička agresija obuhvaća razne fizičke kontakte poput udaraca, guranja i oštećenja. U ranoj dobi, djeca često iskazuju fizičku agresiju putem postupaka kao što su udaranje, grizenje, štipanje i guranje, s ciljem ostvarivanja svojih želja, primjerice za igračkama. Psihološka agresija uključuje verbalne napade, vrijeđanja, ponižavanja pred drugima, prijetnje, ucjene i odbacivanje. Verbalna i fizička agresija svrstavaju se u izravne oblike agresije jer agresor direktno nanosi štetu ili povredu žrtvi. Nasuprot tome, socijalna ili indirektna agresivnost nanosi štetu ili povredu žrtvi posredno, često kroz ugrožavanje

njezinih socijalnih odnosa, te se često koristi kao sredstvo za ugrožavanje tih odnosa (Bouillet i Uzelac, 2007). Djeca koja iskazuju sklonost agresivnosti, baš kao i ona koja pokazuju osjetljivost ili povučenost, mogu značajno varirati međusobno. Neka djeca mogu pokazivati agresivno ponašanje kao odgovor na osjećaje frustracije i visoke osjetljivosti. S druge strane, druga djeca mogu razviti agresivne obrasce zbog svoje težnje za većim brojem senzornih stimulacija.

- Poremećaj prkošenja i suprotstavljanja ubraja se u eksternalizirane oblike problema u ponašanju (Bouillet i Uzelac, 2007). Neki od karakterističnih znakova poremećaja prkosa obuhvaćaju upornu tvrdoglavost, odbijanje poslušnosti i kompromisa, bilo prema odraslima ili vršnjacima. Osim toga, ta se ponašanja mogu manifestirati kroz ignoriranje naredbi, sukobe te odbijanje preuzimanja odgovornosti za vlastite pogreške. Djeca s problemima prkosnog ponašanja ne percipiraju svoje postupke kao problematične, već ih doživljavaju kao reakciju na nesuvisle zahtjeve drugih ili situacije u kojima se nalaze (Bouillet i Uzelac, 2007). Jedan od faktora koji može doprinijeti razvoju poremećaja prkosa i suprotstavljanja je temperament djeteta, također se ističe činjenica da djeca s izraženim teškim temperamentom zahtijevaju veću pažnju i angažman odraslih osoba (Sommers-Flanagan, 2006). Savjeti autora Greenspan i Salmon (2004) za roditelje uključuju svjesnost o osnovnim nesigurnostima i ranjivostima djeteta te pružanje podrške u tom smislu. Preporučuje se uspostavljanje povjerenja i osjećaja sigurnosti kroz empatiju i fleksibilnost, postavljanje čvrstih granica te poticanje razvoja samosvijesti o vlastitim osjetljivostima i toleranciji putem verbalne komunikacije.
- Laganje se također ubraja u skupinu eksternaliziranih oblika problema u ponašanju. Najraniji oblici laganja obično se pojavljuju u ranom djetinjstvu, obično između četvrte i pete godine života. Djeca tada često koriste laži kako bi postigla svoje željene ciljeve, kao što je varanje u igri, opravdavanje, prikrivanje događaja, izbjegavanje kazne ili izbjegavanje nepoželjnog zadatka i slično (Greenspan, Salmon, 2004). U društvu, djeca često lako mogu lagati, no kada se suoče s laganjem pred autoritetima, često iskazuju znakove neodlučnosti, crvenjenja, mucanja i drugih neverbalnih gesti. Dječje zablude i neistine obično su usklađene s intelektualnim razvojem djeteta te nije nužno poduzimati

nikakve posebne korake protiv njih jer će s vremenom prirodno nestati, kako sugeriraju Bouillet i Uzelac (2007). Djeca mlađa od tri godine ne razumiju što je to laž (Filliozat, 2020). Kada navršše tri godine djeca često izražavaju svoje mentalne slike i ono što vide u svojim umovima doživljavaju kao stvarno. Zbog toga što djeca nisu uvijek sposobna jasno razlikovati vanjsku stvarnost od svojih unutarnjih slika, može se dogoditi da nisu svjesna da ono što izražavaju postoji samo u njihovim mislima te da odrasli to ne mogu vidjeti (Filliozat, 2020). Nakon četvrte godine života, dijete razvija sposobnost laganja kako bi izbjeglo posljedice, kao što su neželjene radnje koje nisu željeli izvršiti ili kako bi izbjeglo kaznu (Filliozat, 2020). Suočavanje s lažima djeteta nije efikasno putem kažnjavanja ili kritiziranja, već zahtijeva uklanjanje korijena problema i situacije koja potiče laži, te pružanje vlastitih pozitivnih primjera ponašanja. Dodatnu pomoć može pružiti upotreba različitih igara, slikovnica i priča, prilagođenih dobi i interesima djeteta.

- Poremećaj deficita pažnje i hiperaktivnosti (ADHD) pripada eksternaliziranim problemima u ponašanju (Bouillet i Uzelac, 2007). Pretpostavlja se da je njegovo podrijetlo povezano s biološkim temeljima, konkretno neurološkim neskladom u funkcioniranju mozga (Ferek, 2006). Tijekom djetinjstva, većina djece pokazuje određene znakove povećane nemirnosti, nepažnje ili impulzivnosti. To nije prolazna faza u razvoju, niti je rezultat roditeljskih neuspjeha u odgoju; radi se o stvarnom poremećaju. Iako hiperaktivna djeca često privlače pozornost zbog impulzivnosti i nemirnosti, što ih izdvaja iz skupine vršnjaka, njihova izazovna poteškoća s manjkom pažnje može također imati ozbiljne dugoročne posljedice (Lebedina Manzoni, 2007.). Osnovne karakteristike ADHD-a uključuju nepažnju, impulzivnost i hiperaktivnost, koje se primjećuju od najranijih faza djetetovog razvoja. Međutim, u predškolskoj dobi često je teško razlučiti ove simptome od uobičajenih ponašanja tipičnih za rane dječje godine. Dijete s ADHD-om ima poteškoća zadržavanja pažnje na određenim zadacima ili aktivnostima, može zanemariti detalje, čini se kao da ne sluša kada mu se obraćaju, često propušta upute i ne dovršava započete zadatke. Organizacija zadataka i aktivnosti predstavlja izazov, a vanjski podražaji ih često ometaju (Ferek, 2006). Istraživanja su došla do saznanja da djeca koja imaju ADHD pokazuju višu razinu motoričke aktivnosti tijekom cijelog dana u usporedbi s vršnjacima koji nemaju ovaj poremećaj. Ova djeca često izvode pokrete koji nisu usmjereni prema određenom zadatku, kao što je ustajanje

s mjesta ili pomicanje dijelova tijela tijekom izvođenja zadataka. Također, primjećuje se da se često trče i penju u situacijama kada to nije prikladno, te im je izazov obavljati aktivnosti mirno i tiho. Također, imaju tendenciju da previše govore (Ferek, 2006). Svi različiti lijekovi propisani za ublažavanje simptoma ADHD-a imaju utjecaj na mentalne funkcije i osobnost, omogućujući djetetu da lakše odgovara zahtjevima okruženja (Ferek, 2006). Unatoč prisutnosti različitih pristupa usmjerenoj na olakšavanje simptoma, ADHD ne može biti potpuno izliječen. Ipak, u oko 30% slučajeva djece s dijagnozom ADHD-a, oporavak se može primijetiti u dobi od 15 ili 16 godina (Sommers-Flanagan, 2006).

3. OBILJEŽJA RODITELJSTVA KOJA POVEZUJEMO S PROBLEMIMA U PONAŠANJU KOD DJECE RANE I PREDŠKOLSKE DOBI

Razmatrajući ključnu ulogu roditelja u djetetovom životu, nije iznenađujuće da njihov odnos prema djeci i način komunikacije snažno oblikuju djetetovo ponašanje i razvoj. U tom interakcijskom odnosu, djeca aktivno sudjeluju i svojim ponašanjem i osobnostima potiču specifične reakcije i pristupe svojih roditelja (Kovačić, Penić Jurković, 2022). Kroz ovo poglavlje detaljnije će se govoriti o roditeljskim stilovima i ponašanjima te o kompetencijama roditelja.

3.1. Roditeljska ponašanja

Desetljećima su se pokušavala opisati različita roditeljska ponašanja za koja se moglo pretpostaviti kakav će imati ishod za dijete (Čudina-Obradović i Obradović, 2003).

Brojna istraživanja dovela su do zaključka da se ponašanja roditelja često se klasificiraju u dvije osnovne kategorije: pozitivna i negativna ponašanja (Kovačić, Penić Jurković, 2022). Pozitivna roditeljska ponašanja obuhvaćaju sve postupke i pristupe koji potiču djetetov zdrav razvoj, emocionalnu dobrobit i samopouzdanje. To može uključivati iskazivanje ljubavi, podrške, ohrabrenja, nježnosti, postavljanje jasnih granica i pravedne discipline. S druge strane, negativna ponašanja roditelja odnose se na postupke koji mogu negativno utjecati na djetetovu dobrobit i razvoj. Navedeno može uključivati nedosljednu disciplinu, prekomjerno stroge kazne, nedostatak emocionalne podrške, ignoriranje djetetovih potreba ili nedostatak komunikacije a svi navedeni elementi mogu biti preduvjet za razvijanje problema u ponašanju (Kovačić, Penić Jurković, 2022). Za provedbu analize uloge roditeljskog ponašanja često se spominju istraživanja dvaju ključnih aspekata: emocionalnog angažmana i razine kontrole (Klarin, Đerđa, 2014). Emocionalnost, kao komponenta roditeljskog ponašanja, obuhvaća prisutnost različitih emocija tijekom interakcije s djetetom poput ljubavi, prisnosti, brige, nježnosti i zanimanja koje roditelj izražava prema djetetu, što je svakako pozitivno. S druge strane, nalaze se negativni elementi kao što su odbacivanje, emocionalna distanca, nezainteresiranost i neprijateljstvo (Sremić, Rijavec, 2010). Roditelji koji iskazuju emocionalnu toplinu i podršku razumiju potrebe djeteta, izražavaju mu prihvaćanje te jasno komuniciraju svoja očekivanja na adekvatan način. Suprotno tome, djeca koja doživljavaju emocionalno

distancirane i hladne odnose s roditeljima često pokazuju veći stupanj agresije i neprijateljstva prema drugima, te kod njih prevladava osjećaje smanjenog samopoštovanja i nedostatka vlastite kompetentnosti (Klarin, Đerđa, 2014). Kontrola kao sastavni dio roditeljskog ponašanja manifestira se kroz dvije različite forme: bihevioralnu i psihološku. Bihevioralna kontrola odnosi se na nadzor i usmjeravanje djetetovog ponašanja. Uspostavljanje takve vrste kontrole ponašanja podrazumijeva davanje jasnih uputa djetetu o prihvatljivosti njegova ponašanja, te dijete razvija svijest o mogućim posljedicama svoga djelovanja (Barber, 1996, prema

Klarin, Đerđa, 2014; prema Pintar 2019). Utvrđena je negativna veza između bihevioralne kontrole i eksternaliziranih problema u ponašanju, kao što su agresivno ponašanje i delinkvencija. Kada se govori o bihevioralnoj kontroli onda je važno reći da ona uključuje aktivno sudjelovanje roditelja u procesu socijalizacije djeteta, vođenjem kroz stjecanje normi i prihvaćenih obrazaca ponašanja koji odgovaraju njihovom životnom okruženju. (Klarin, Đerđa, 2014). Bihevioralna kontrola je direktno povezana s pozitivnim, a psihološka s negativnim razvojnim ishodima (Barber, Olsen i Shagle, 1994; Barber, 1996; prema Keresteš i sur., 2012). Psihološka kontrola uključuje nametljive roditeljske obrasce, manipulaciju, prisilu i pasivno agresivno ponašanje. Navedeni pristup ne obuhvaća izražavanje ljubavi te može potaknuti osjećaj krivnje kod djeteta, što dalje narušava njegovu potrebu za razvojem autonomije, samopouzdanja i osobnog identiteta (Klarin, Đerđa, 2014). Također, važno je napomenuti da psihološka kontrola može imati negativne posljedice na emocionalni i socijalni razvoj djeteta te stvarati prepreke u izgradnji zdravog roditeljskog odnosa temeljenog na povjerenju i podršci.

Provedena istraživanja ukazuju na prisutnost popustljivosti kao neovisne dimenzije roditeljskog ponašanja osim toga ističu i da roditeljska ponašanja s oba pola dimenzije kontrole mogu predstavljati rizični faktor za razvoj djeteta (Sremić, Rijavec, 2010). Prejaka kontrola djetetovog ponašanja također može dovesti do razvijanja ovisnosti, smanjenja motivacije za postignućem i do stvaranja potisnutog neprijateljstva. Suprotno tome, preblaga kontrola za posljedicu može imati agresivno i nedosljedno ponašanje (Becker, 1964; Vander-Zanden, 1993; prema Sremić, Rijavec, 2010).

3.2. Roditeljski stilovi odgoja

Svaki roditelj ima svoj jedinstveni pristup u odgoju djeteta, a stilovi roditeljstva predstavljaju obrazac ponašanja koji roditelji koriste u interakciji s djecom. Stilovi roditeljstva mogu imati značajan utjecaj na razvoj djeteta. Važno je napomenuti da se stilovi roditeljstva ne primjenjuju uvijek dosljedno, a isti roditelji mogu koristiti različite stilove u različitim situacijama ili s različitom djecom. Zbog svega prethodno navedenog autorica Jurčević Lozančić (2016) tvrdi da ne iznenađuje činjenica kako suvremena znanost i danas pridaje veliku pozornost istraživanju utjecaja roditeljskoga odgojnog stila na razvoj djetetove osobnosti. Autori Čudina-Obradović i Obradović (2003) smatraju kako roditeljski ciljevi i vrijednosti utječu na roditeljski stil kao i na aktivnosti kojima se odgovara na djetetove potrebe. Predloženo je mnogo različitih dimenzija prema kojima bi se mogli klasificirati roditelji, ali najčešće se ističu: zahtijevanje/kontroliranje i nezahtijevanje/nekontroliranje (Santrock, 1997; prema Ljubetić, 2007). Roditeljske dimenzije imaju ograničenu važnost kada se promatraju izdvojeno, no njihov utjecaj na dijete postaje značajniji kada se sagledavaju u suradnji s drugim dimenzijama. Kada se osnovne dimenzije roditeljstva kombiniraju, rezultira četiri različita oblika ponašanja s utjecajem na dijete (Ljubetić, 2007). Spomenuti oblici tj. stilovi jesu: autoritativni, autoritarni, permissivni i indiferentni. Roditeljski stilovi imaju važnu ulogu u formiranju ponašanja djece. Odabir stila odgoja od ključne je važnosti za daljnji razvoj i odrastanje djeteta. Način na koji roditelji odgajaju svoju djecu može imati dugoročne posljedice na njihovo ponašanje i emocionalno zdravlje. Djeca nejednako reaguju na različite roditeljske odgojne postupke i stilove ovisno o njihovom temperamentu i prihvaćanju roditeljskog utjecaja. (Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Varijacije u načinima roditeljskog odgoja su očigledne i pod utjecajem raznovrsnih faktora. Ti faktori obuhvaćaju karakteristike kako roditelja tako i djeteta, te se također protežu na šire socijalne, religijske i kulturne okolnosti koje oblikuju okvir u kojem obitelj djeluje (Ljubetić, 2007). U nastavku ovog poglavlja detaljno će se opisati roditeljski stilovi odgoja te utjecaj pojedinog stila odgoja na ponašanje djece kao i ponašanje djece u odnosu na odgojni stil roditelja.

➤ Autoritativan roditeljski stil

Autoritativan roditeljski stil karakterizira kombinacija visoke razine zahtjevnosti i visoke razine podrške koju roditelji pružaju svojoj djeci. U obitelji u kojoj se primjenjuje autoritativan stil vlada topla atmosfera, jedan od razloga je taj što su djeca sigurna da ih roditelji bezuvjetno vole. Autori Mendeš, Nazor i Sunko (2009) autoritativni stil nazivaju „obitelj kičma“ - kičma je živa tvorevina koja tijelo čini uspravnim. To je tako jer se djeci pruža podrška, uči ih se vjerovati u sebe i graditi pozivnu sliku o sebi. Autoritativni roditelji postavljaju jasna očekivanja i granice za svoju djecu, ali su istovremeno osjetljivi na njihove potrebe i osjećaje te pružaju toplinu i podršku. Ovako odgajana djeca kroz život hodaju znatiželjna, kreativna i prijateljski raspoložena prema drugima. Najčešće razvijaju pozitivno mišljenje o sebi pa shodno s navedenim postižu uspjeh na tri društvenoj, emocionalnoj i akademskoj razini (Jurčević Lozančić, 2016). Djeca autoritativnih roditelja obično pokazuju veliku dozu samostalnosti, samopouzdanja i imaju dobro razvijene društvene kompetencije. Takva djeca su zadovoljna osobnim postignućima i imaju visoko razvijene socijalne vještine. Ovako odgajana djeca su puna znatiželje, kreativnosti i prijateljski raspoložena prema drugima (Jurčević Lozančić, 2016). Djeca koja rastu u ovakvom obiteljskom okruženju imaju sklonost prema spontanosti i izražavanju svojih mišljenja i emocija bez ograničenja (Čudina-Obradović i Obradović, 2006).

➤ Autoritarni roditeljski stil

Autoritarni stil predstavlja jako krut način odgajanja i ima za cilj postizanje djetetove poslušnosti i samokontrole te se temelji na postavljanju granica i pravila od strane roditelja koji sebe postavljaju kao autoritet (Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Roditelji imaju problem s manjkom komunikacije s djecom, ne objašnjavaju pravila, ne razgovaraju s djecom o tome što se od njih traži ili što zabranjuje (Mendeš, Nazor, Sunko, 2009). Autorica Jurčević Lozančić (2016) tvrdi kako autoritarni roditelji djecu sputavaju zabranama i strogim pravilima, ne uvažavaju njihove potrebe kao ni djetetovu individualnost. Ono što je možda najgore kada govorimo o autoritarnom stilu jest korištenje stroge tehnike discipliniranja koje nerijetko uključuju fizičko i verbalno kažnjavanje. Takvi oblici kažnjavanja često imaju za posljedicu razvoj daljnjih problema u ponašanju

(Jurčević Lozančić, 2016). Djeca koja su izložena autoritarnom roditeljskom stilu mogu iskusiti štetne posljedice na svom emocionalnom i mentalnom zdravlju. Stalni pritisak da slijede pravila bez pitanja i bez obrazloženja, dovodi do osjećaja nesigurnosti i nepovjerenja u sebe i druge. Djeca često postaju vrlo nesigurna u svoje osjećaje i mišljenja, te postaju izrazito osjetljiva na kritiku i odbacivanje (Čudina Obradović i Obradović, 2006). Djeca koja odrastaju u obiteljima u kojima se primjenjuje autoritarni odgojni stil često su manje samouvjerena i manje sposobna donositi odluke u usporedbi s djecom koja su odgojena u obiteljima s autoritativnim odgojnim stilom. Također, ta djeca su sklonija izbjegavanju bilo kakvih sukoba ili problema, često se osjećaju neugodno u novim situacijama i obično ne izražavaju svoje mišljenje zbog straha kako će roditelj reagirati (Jurčević Lozančić, 2016). Po svemu navedenom djeca koja su odgojena u autoritarnom stilu roditeljstva često pokazuju probleme u ponašanju. Ona su sklonija agresivnom ponašanju i teško se prilagođavaju različitim socijalnim situacijama. Također, često mijenjaju raspoloženje, postaju nepovjerljiva, agresivna, bojažljiva, lako se uzrujavaju i često su nesretne te im nedostaje spontanosti u ponašanju. Dijete koje je odgojeno s izrazito strogim roditeljima reagirat će s povučenošću ili agresivnošću, dok će djeca roditelja koji su nedosljedni u provođenju postupaka biti nesigurna ili čak neurotična (Ljubetić, 2007).

➤ Permisivan roditeljski stil

Permisivan roditeljski stil kako navode autori Mendeš, Nazor, Sunko (2009) podrazumijeva odgoj bez pravila. Ovakav stil odgoja karakterizira popustljivost roditelja prema djetetu, gdje dijete ima veliku slobodu i malo ograničenja. Roditelji često ne postavljaju jasne granice ili pravila, te izbjegavaju konflikte s djetetom.

Dijete

ima slobodu donošenja vlastitih odluka pa sukladno s tim roditelji imaju malo utjecaja na njih. Permisivni roditelji nemaju velike zahtjeve prema djetetu i provode slabu kontrolu, a istovremeno pružaju veliku toplinu i ljubav (Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Autori Mendeš, Nazor i Sunko (2009) slikovito opisuju ovaj stil kao „obitelj meduza“ gdje se sve mijenja „kako vjetar puše“, nema jasnih pravila i uputa pa je sve previše difuzno. Nadalje, isti autori tvrde kako takav način otežava odrastanje iz razloga što djeca za ista ponašanja dobivaju različite povratne

informacije. Djeci kojoj se pruža prevelika sloboda kao što je slučaj kod permisivnog odgojnog stila mogu biti nesigurna i imati poteškoće s razumijevanjem granica, što može dovesti do povećane sklonosti ka agresivnom ili pak impulzivnom ponašanju. Ovo je razlog zašto je važno da se djeca ne osjećaju prepuštenima samima sebi bez adekvatnog nadzora. Autori Čudina-Obradović i Obradović (2006) ističu da je ključno stvoriti granice u životu djeteta kako bi se ono osjećalo sigurno i razvijalo u skladu sa svojim potencijalima. Djeca koja za ista ponašanja svaki put dobiju drugačiju povratnu informaciju roditelja osjećaju se zbunjeno i u njihovim glavama to stvara kaotičnu situaciju isti (Mendeš, Nazor, Sunko, 2009).

➤ Indiferentni roditeljski stil

Indiferentni roditeljski stil najlakše je okarakterizirati kao zanemarujući, odlikuje se emocionalnom distanciranošću i nedostatkom kontrole. Roditelji koji primjenjuju ovaj stil postavljaju minimalne zahtjeve prema djetetu, ne postavljaju granice, ne pružaju emocionalnu toplinu i podršku. „Indiferentni roditelji pružaju djetetu manje pažnje, zanimanja i emocionalne podrške.“(Jurčević Lozančić, 2016: 125) Kod roditelja koji imaju loše odnose sa svojom djecom, primjećuje se niska razina razumijevanja, interesa za djetetove aktivnosti, nedostatak ljubavi te izostanak zajedničkih aktivnosti (Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Djeca koja odrastaju s indiferentnim roditeljima često se osjećaju zanemarenima i nevažnima, te mogu razviti probleme s emocionalnom regulacijom i samopoštovanjem (Čudina-Obradović i Obradović, 2006). Takva djeca ne sudjeluju primjereno u igri i socijalnim interakcijama te da su sklona agresivnim ponašanjima (Jurčević Lozančić, 2016).

Analiza dostupne literature ukazuje na to da nedjelotvorno roditeljstvo, prisiljavajući roditeljski pristupi, nedosljednost i nedostatak roditeljske odgovornosti ili angažiranosti izravno koreliraju s pojavama neprilagođenog ponašanja kod djece. Osim toga, istraživanja su utvrdila povezanost između prisiljavajućih roditeljskih stilova i prisutnosti nasilja u obitelji, što dodatno može dovesti do poremećaja, delinkvencije i antisocijalnog ponašanja kod djece (Ljubetić, 2007).

3.3. Kompetentan roditelj

Čovjek se kontinuirano suočava s potrebom procjene vlastite kompetentnosti u svim aspektima svog života. Kako bi osigurao uspješno prilagođavanje okruženju i zadovoljio zahtjeve društva, osoba je potaknuta na razvoj svojih kompetencija (Ljubetić, 2007). Najcjelovitiji i najučinkovitiji pristup kompetencijama obuhvaća integrirani skup znanja, sposobnosti, vještina i stavova, sve usmjerenih prema ključnim zadacima u konkretnoj praksi pojedinog zanimanja (Ljubetić, 2012). Autori Čudina Obradović i Obradović (2006) opisuju kompetencije kao aktivnosti koje oblikuju sliku roditelja o vlastitoj ulozi, motivaciji i odnosu prema roditeljstvu. Njihove subjektivne percepcije imaju sposobnost pozitivno utjecati na njihovu učinkovitost te stvarati emotivno okruženje koje povoljno utječe na dijete. U ovom integriranom pristupu, znanje se odnosi na temeljno razumijevanje teorije, koncepta i informacija povezanih s određenim zanimanjem. To omogućuje osobi da stekne dublje razumijevanje svog područja rada, prepozna relevantne činjenice i primijeni ih na konkretnim zadacima. Kompetentan roditelj bi po svemu navedenom trebao biti psihički, socijalno, emocionalno i moralno zreo za obavljanje uloge roditelja (Petani, 2010). Kada se o govori o roditeljskim kompetencijama potrebno je znati kako one nisu urođene već se stječu i nadograđuju kroz obnašanje uloge roditelja (Ljubetić, 2007). Roditelj koji sebe smatra kompetentnim doživljava se kao osobu koja ima kontrolu nad svojim roditeljstvom i bliskim odnosom s djetetom, te osjeća zadovoljstvo u svojoj ulozi roditelja. On ili ona svjesno prihvaća roditeljstvo kao izazov i vjeruje da je sposoban odgovoriti na te izazove, jer posjeduje potrebne vještine i sposobnosti. Kompetentan roditelj promišlja o svom odgojnom pristupu, vrednuje svoje postupke i kontinuirano se trudi biti najbolji roditelj koji može biti (Ljubetić, 2007). Prema istraživanju koje je analiziralo osjećaj roditeljske kompetencije, rezultati ukazuju na to da veći dio ispitanih majki, konkretno 90%, se osjeća kao kompetentnima i učinkovitima u svojoj roditeljskoj ulozi. Slična slika vidljiva je i kod očeva, gdje većina njih (92%) dijeli isti osjećaj kao većina majki. Manjih 10% čini skupina roditelja koji se ne osjećaju dovoljno efikasno i kompetentno. Razlozi za ovakav osjećaj mogu biti raznoliki i višestruki, uključujući nedostatak informacija ili roditeljskih vještina, nedostatak samopouzdanja, životne uvjete, socijalnu podršku te izazovnosti djetetovog ponašanja (Pećnik i Tokić, 2011).

Svaki kompetentan roditelj posjeduje metakompetencije koje se sastoje od ključnih komponenti:

- funkcionalna (sposobnost uspješnog obavljanja zadataka u svrhu postizanja određenog cilja)
- osobna ili ponašajna (sposobnost izbora adekvatnog ponašanje ovisno o situaciji)
- spoznajna/kognitivna (sposobnost primjene naučenog u određenoj situaciji)
- etička/vrijednosna (sposobnost procjene i primjene vlastitih vrijednosti u konkretnim situacijama) (Ljubetić, 2012).

Da bi roditelj bio pedagoški kompetentan, potrebno je svakodnevno i višekratno aktivirati sve komponente roditeljske metakompetencije. To je ključno jer samo na taj način će biti sposoban uspješno odgovoriti izazovima i zahtjevima svoje roditeljske uloge (Ljubetić, 2012).

4. ZAKLJUČAK

Suvremeno društvo prepoznaje različite oblike obitelji te sve više razumije da su obiteljske dinamike kompleksne i da njihov utjecaj prelazi tradicionalne granice. Suradnja majke i oca danas ima poseban značaj, s obzirom na društvene promjene. U razumijevanju interakcije pojedinca s različitim okruženjima pomaže Bronfenbrennerova ekološka teorija koja pruža sveobuhvatan okvir za prikaz složenosti obiteljskog funkcioniranja. Osvrćući se na različite definicije roditeljstva, razotkriva se njegova dinamičnost i promjenjivost pod utjecajem bioloških čimbenika, društvenih normi i očekivanja. Razvoj problema u ponašanju djece predstavlja složen proces, a prepoznavanje rizičnih i zaštitnih čimbenika postaje ključno u razumijevanju njihovog nastanka. Razlikovanje problematičnog ponašanja od razvojnih faza djeteta može biti izazovno, osobito u ranoj dobi. Različiti oblici problema u ponašanju, kao što su agresivnost, poremećaj prkošenja i suprotstavljanja, sklonost laganju te poremećaj smanjenja pažnje, zahtijevaju pažljivo razmatranje i pristup kako bi se osigurala adekvatna podrška djetetu. Analizirajući roditeljska ponašanja i stilove te njihov utjecaj na djetetovo ponašanje, prepoznaje se važnost postavljanja granica i uspostavljanja komunikacije unutar obitelji. Negativna ponašanja roditelja mogu potaknuti razvoj problema u ponašanju kod djece, dok kompetentno roditeljstvo, temeljeno na metakompetencijama, gradi stabilnu osnovu za djetetov zdrav razvoj.

Razumijevanje obiteljskih struktura, različitih roditeljskih ponašanja i stilova kao i njihovog utjecaja na ponašanje djece ključno je za stvaranje optimalnog okruženja za razvoj i dobrobit djeteta. Stvaranje kompetentnog roditelja zahtijeva kontinuiranu edukaciju, samorefleksiju i razvijanje metakompetencija kako bi se osiguralo pozitivno okruženje između djeteta i obitelji te kako bi se pružila temeljna podrška njihovom rastu i razvoju.

SAŽETAK

Obiteljsko okruženje i uloge roditelja utječu na razvoj djece. Različite obiteljske strukture i roditeljska ponašanja mogu utjecati na razvoj problema u ponašanju kod djece, s naglaskom na prepoznavanje rizičnih i zaštitnih čimbenika kod djece. Pozitivna roditeljska ponašanja su ona koja potiču djetetov zdrav razvoj, emocionalnu dobrobit i samopouzdanje dok negativna ponašanja čine elementi koji su najčešće preduvjet za razvijanje problema u ponašanju. Roditelji također biraju određeni roditeljski stil odgoja od kojih neki povećavaju mogućnost pojave problema u ponašanju. Za provedbu analize uloge roditeljskog ponašanja istražuju se dva ključna aspekta: emocionalni angažman i razina kontrole. Suvremeno društvo prepoznaje raznolikost obiteljskih dinamika, a ekološke teorije, poput Bronfenbrennerove, temeljito objašnjavaju interakcije unutar obitelji. Različiti oblici problema u ponašanju zahtijevaju pažljivo razmatranje i pristup kako bi se osigurala adekvatna podrška djetetu. Podršku djetetu može pružiti kompetentan roditelj koji je sposoban na pravi način odgovoriti na potrebe djeteta i koji svakodnevno aktivira sve komponente roditeljskih metakompetencija.

Ključne riječi: obitelj, roditeljska ponašanja, problemi u ponašanju, roditeljski stilovi odgoja, kompetencije roditelja

SUMMARY

The family environment and the roles of parents influence children's development. Different family structures and parental behaviors can influence the development of behavioral problems in children, with an emphasis on identifying risk and protective factors in children. Positive parenting behaviors are those that promote the child's healthy development, emotional well-being and self-confidence, while negative behaviors are elements that are most often a prerequisite for the development of behavioral problems. Parents also choose a certain parenting style, some of which increase the possibility of behavior problems. To carry out the analysis of the role of parental behavior, two key aspects are investigated: emotional engagement and level of control. Contemporary society recognizes the diversity of family dynamics, and ecological theories, such as Bronfenbrenner's, thoroughly explain the interactions within the family. Different forms of behavioral problems require careful consideration and approach to ensure adequate support for the child. Support for the child can be provided by a competent parent who is able to respond to the child's needs in the right way and who activates all components of parental metacompetencies on a daily basis.

Key words: family, parental behaviors, behavioral problems, parenting styles, parental competencies

LITERATURA

1. Anka Jurčević Lozančić Socijalne kompetencije u ranome djetinjstvu Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2016.
2. Arendell, T. (1997.), A Social Constructionist Approach to Parenting. U: Arendell, T. (ur.), Contemporary Parenting. Sage Publications
3. Bašić, J. (2009.). Teorije prevencije: prevencija poremećaja u ponašanju i rizičnih ponašanja djece i mladih. Zagreb: Školska knjiga.
4. Bouillet, D. i Uzelac, S. (2007). Osnove socijalne pedagogije. Zagreb: Školska Knjiga
5. Brusić, A. (1994). Razlike u pocjenjivanju socioemocionalnog statusa djece predškolske dobi od strane roditelja i odgajatelja kao prilog problemu prevencije poremećaja u ponašanju kod djece predškolske dobi. Kriminologija & socijalna integracija, 2 (2), 145-161. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/93857>
6. Čudina Obradović M. i Obradović J. (2006): Psihologija braka i obitelji, Zagreb: Golden Marketing - Tehnička knjiga
7. Đuranović, M. i Opić, V. (2013). MOGUĆNOSTI PREVENCIJE RIZIČNIH PONAŠANJA DJECE PREDŠKOLSKE DOBI. Magistra Iadertina, 8. (1.), 101-111. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/122644>
8. Ferek, M. (2006). Hiperaktivni sanjari- drugačiji, lošiji, bolji. Zagreb: „Buđenje“ Udruga za razumijevanje ADHD-a.
9. Filliozat I. (2020). "Sve smo pokušali!" : protivljenje, plač i izljevi bijesa : kako bezbolno proživjeti razdoblje od 1. do 5. godine. Zagreb: Egmont
10. Greenspan, S. I., Salmon, J. (2004). Zahtjevna djeca, razumijevanje, podizanje i radost s pet „teških“ tipova djece. Lekenik: Ostvarenje
11. Grgec-Petroci, V., Lacković, Lj., Maleš, D. (2011). Obitelji se razlikuju. Zagreb: Alineja
12. Janković, J. (1996). Pristupanje obitelji. Zagreb: Alineja.
13. Janković, J. (2004). Pristupanje obitelji- sustavni pristup. Zagreb. Alinea.

14. Keresteš, G., Brković, I., Kuterovac Jagodić, G. i Greblo, Z. (2012). Razvoj i validacija Upitnika roditeljskog ponašanja. *Suvremena psihologija*, 15 (1), 23-41. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/84655>
15. Klarin M. (2006) *Razvoj djece u socijalnom kontekstu*. Zagreb: Naklada Slap
16. Klarin, M. i Đerđa, V. (2014). Roditeljsko ponašanje i problemi u ponašanju kod adolescenata. *Ljetopis socijalnog rada*, 21 (2), 243-262. <https://doi.org/10.3935/ljsr.v21i2.17>
17. Koller Trbović, N., Nikolić, B. i Dugandžić, V. (2009). Procjena čimbenika rizika kod djece i mladih u riziku ili s poremećajima u ponašanju u različitim intervencijskim sustavima: socio-ekološki model. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 45 (2), 37-54. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/52011>
18. Kovačić, S. i Penić Jurković, A. (2022). Odnos dobrobiti djece predškolske dobi i nekih aspekata roditeljskog ponašanja. *Napredak*, 163 (1 - 2), 133-159. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/279089>
19. Lebedina Manzoni, M. (2007). *Psihološke osnove poremećaja u ponašanju*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
20. Ljubetić. M (2007). *Biti kompetentan roditelj*. Zagreb: Mali profesor
21. Ljubetić. M (2012). *Nosi li dobre roditelje rođa?! Odgovorno roditeljstvo za kompetentno dijete*. Zagreb: Profil International
22. Mackonochie A. (2004). *Dječji ispadi bijesa i ružno ponašanje*. Zagreb: Mozaik knjiga
23. Maglica, T. i Jerković, D. (2014). Procjena rizičnih i zaštitnih čimbenika za internalizirane probleme u školskom okruženju. *Školski vjesnik*, 63 (3), 413-431. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/136090>
24. Maleš, D. (2011). *Nove paradigme ranoga odgoja*. Zagreb: 1000 primjeraka
25. Maleš, D. (2012). *Obitelj i obiteljski odgoj u suvremenim uvjetima*. *Dijete, vrtić, obitelj*, 18 (67), 13-15. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/124015>

26. Matijašević, B. i Maglica, T. (2021). Samoprocjena osoba s problemima u ponašanju o učinkovitosti hagioterapije. *Crkva u svijetu*, 56 (2), 214-232. <https://doi.org/10.34075/cs.56.2.3>
27. Mendeš, B.; Nazor, M.; Sunko, E. (2009). *Bumerang odgoja*. Split: Liga za prevenciju ovisnosti, 2009 (priručnik)
28. Mikas, D. (2007). Kako roditelji i odgojitelji procjenjuju emocionalni razvitak i ponašanje djece predškolske dobi. *Odgojne znanosti*, 9 (1 (13)), 49-74. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/20816>
29. Obradović, J. i Čudina-Obradović, M. (2003). Potpora roditeljstvu: izazovi i mogućnosti. *Revija za socijalnu politiku*, 10 (1), 45-68. <https://doi.org/10.3935/rsp.v10i1.139>
30. Panić, M. i Bouillet, D. (2021). Pojavnost problema u ponašanju djece u ustanovama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 57 (2), 73-91. <https://doi.org/10.31299/hrri.57.2.5>
31. Pećnik, N. i Tokić, A. (2011). *Roditelji i djeca na pragu adolescencije: Pogled iz tri kuta, izazovi i podrška (znanstvena monografija)*. Zagreb: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti.
32. Petani, R. (2010). *Roditeljstvo - odgovornost i partnerstvo*. U A. Jurčević Lozančić (ur.). *11. dani Mate Demarina: Očekivanja, postignuća i perspektive u teoriji i praksi ranog i primarnog odgoja i obrazovanja* (str. 319 – 333). Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
33. Pintar, Ž. (2019). Behavioral Disorders in Children - Forms and Role of Prevention. *Acta Iadertina*, 16 (1), 0-0. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/225577>
34. Sommers-Flanagan, R. i Sommers-Flanagan J. (2006). *Kada nas dijete zabrinjava*. Lekenik: Ostvarenje
35. Šota, S. i Steiner Jelić, S. (2019). *Odgoj i obrazovanje djece i mladih s poremećajima u ponašanju- izazov za evangelizaciju*. *Riječki teološki časopis*, 53 (1), 37-56. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/235927>

36. Sremić, I. i Rijavec, M. (2010). Povezanost percepcije majčinog i očevog roditeljskog uspjeha kod učenika osnovne škole. *Odgojne znanosti*, 12 (2 (20)), 347-360. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/68277>
37. Valenčić Štemberger, A. (2021). Djeca u riziku za razvoj emocionalnih problema i problema u ponašanju. *Metodički obzori*, 16 (2 (31)), 123-136. <https://doi.org/10.32728/mo.16.2.2021.06>
38. Vasta, Ross; Haith, Marshall M.; Miller, Scott A. (2005), *Dječja psihologija: moderna znanost*, Jastrebarsko: Naklada Slap
39. Vukasović, A. (1994). *Pedagogija, treće dopunjeno izdanje*. Alfa dd, Hrvatski katolički zbor „MI“, Zagreb.
40. Zivčić-Bečirević, I., Smojver-Ažić, S., & Miščenić, G. (2003). Problemi u ponašanju predškolske djece prema procjeni roditelja i odgojitelja. *Psihologijske teme*, 12(1), 63-76.

Izjava o pohrani i objavi ocjenskog rada
(završnog/diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada - podertajte odgovarajuće)

Student/ica: PAULA MAROVIĆ

Naslov rada: OBKREĆJA RODITELYSTVA U ODNOSU NA PROBLEME U
PONAŠANJU KOD DJECE RANE I PREDŠKOLSKE DOBI

Znanstveno područje i polje: HUMANISTIČKE ZNANOSTI

Vrsta rada: ZAVRŠNI RAD

Mentor/ica rada (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):
doc. dr. sc. Maglica Tomić

Komentor/ica rada (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):

Članovi povjerenstva (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):

doc. dr. sc. Tomić Maglica
doc. dr. sc. Katić Kalčić Jakupčević
prof. dr. sc. Maja Ljubetić

Ovom izjavom potvrđujem da sam autor/autorica predanog ocjenskog rada (završnog/diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada - zaokružite odgovarajuće) i da sadržaj njegove elektroničke inačice u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uređenog rada.

Kao autor izjavljujem da se slažem da se moj ocjenski rad, bez naknade, trajno javno objavi u otvorenom pristupu u Digitalnom repozitoriju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu i repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o visokom obrazovanju i znanstvenoj djelatnosti (NN br. 119/22).

Split, 4.9.2025.

Potpis studenta/studentice: Paula Marović

Napomena:

U slučaju potrebe ograničavanja pristupa ocjenskom radu sukladno odredbama Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima (111/21), podnosi se obrazloženi zahtjev dekanici Filozofskog fakulteta u Splitu.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja PAULA MAROVIĆ, kao pristupnik/pristupnica za stjecanje zvanja sveučilišnog/e prvostupnika/ce RANOG I PREDŠKOLSKOG ODGOJA I OBRAZOVANJA, izjavljujem da je ovaj završni rad rezultat isključivo mogega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio završnog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga završnog rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 11.9.2023.

Potpis

Paula Marović